

purposes, the money is credited to a separate account and used for charity. However, this fine is considered as a profit by the tax authorities and charged as a tax.

Therefore, the Islamic window in this case can be solution for the issue before offering whole Islamic financial services in order to study the demand for Islamic financial services in the country.

On the basis of the promising findings presented in this paper, work on the remaining issues is continuing and will be presented in future papers.

References

1. <https://www.isdb.org/news/he-shavkat-mirziyoyev-graces-opening-ceremony-of-2021-annual-meetings-of-isdb-group-in-tashkent>
2. <https://kun.uz/en/news/2020/12/29/it-is-high-time-to-introduce-islamic-financial-services-in-uzbekistan-shavkat-mirziyoyev>
3. Baydaulet, E.A. Islomiy moliya asoslari [Matn] –Toshkent: “O’zbekistan” NMIU, 2019. -432 b.
4. <https://kun.uz/uz/news/2021/02/02/islom-darchalari-ananaviy-banking-uchun-yangi-imkoniyat>
5. <https://islommoliyasi.uz/uz/islom-moliya-tizimini-joriy-etish/>

ХИТОЙНИНГ МАРКАЗИЙ ОСИЁГА ТАЪСИРИ

*Ижтимоий гуманитар фанлар
кафедраси профессори Б.Алиев*

Тахминан ўттиз йил мобайнида Хитой ва Марказий Осиё ўртасидаги муносабатлар жуда динамик эди. 90 йилларнинг бошидан Хитой дунёнинг етакчи давлатларидан бирига айлана бошлади.

Хитойнинг Марказий Осиёдаги сиёсати Пекин учун жуда муҳим. Аммо у олий раҳбарият учун катта аҳамиятли эмас. 90-йиллар бошида Марказий Осиё давлатлари эндигина мустақилликни қўлга киритганда, бу ташқи сиёсатнинг муҳим йўналишларидан бири саналган. Айниқса, Пекин учун чегарадош давлатларда тинчлик бўлиши муҳим эди. Айни пайтда Марказий Осиё давлатлари барқарор ривожланипти, хавфсизлик етарлича

таъминланган. Энди бундай масалаларда Хитой хотиржам бўлиши мумкин⁷.

Хитой кредитлари ҳақида гап кетганда кўпинча унинг атрофида миш-мишлар ҳам тилга олинади. Аслида Хитой кўп қарз бераётгани ҳақиқат. Ушбу рақам аллақачон 2-3 триллион долларга етган. Аммо Марказий Осиё бундан катта улуш олмаган. Марказий Осиё мамлакатлари бошқа айрим давлатларга солиштирганда «қарз қопқони»га тушадиган даражада хавф гуруҳига кирмайди. Шунга қарамай, минтақа ичидаги вазиятга қарасак, айрим давлатлар аҳволи қўшниларига қараганда ёмонроқ. Масалан, Тожикистон ташқи қарзининг деярли 50 фоизи Хитойдан олинган. Нисбатан пастроқ рискка эга Қирғизистон ташқи қарзидаги Хитой улуши 45 фоизга етади.

Ҳар икки ҳолатда ҳам, Хитойдан олинган қарз суммаси мамлакат ЯИМининг 20 фоизидан ошади. Айниқса, пандемия даврида кузатилган иқтисодий инқирозда давлатлар ташқи қарзни сўндириш масаласида қийинчиликка дуч келяпти. Масалан, Бишкек ва Душанбе қарзни қайтариш муддатини кечиктириш ёки кредит фоизларини пасайтиришни сўраб, Пекин билан музокара ўтказяпти. Бу ўша давлатларга катта босим ҳисобланади.

Қозоғистон ташқи қарзида Хитойнинг улуши 7 фоизни ташкил этади. Пандемиядан аввал бу кўрсаткич бундан ҳам пастроқ бўлган. Туркманистондаги ҳақиқий вазият қандай экани ҳақида эса ишончли ахборот йўқ. Айрим мақолаларда таъкидланишича, Ашхобод туркман газини бир неча йиллардан Хитойга бепул экспорт қилмоқда. Негаки, уларнинг Хитой олдидаги қарзи жуда ошиб кетган.

Ўзбекистон ташқи қарз масаласида барқарор сиёсат юритмоқда. Ташқи қарзнинг, адашмасам, 15 фоизи Хитойга тегишли. Бу катта рақам эмас. Пандемия даврида ҳам бу кўрсаткич ижобий баҳоланяпти. Шу туфайли, Тошкент «қарз қопқони»га тушиб қолишдан қўрқмаса ҳам бўлади⁸.

Ички инвестиция сармояси чекланган давлатлар тўғридан - тўғри хорижий инвестицияларга тобе бўлишлари мумкин. Бундай

⁷ <https://kun.uz/09067428>

⁸ Ўша манба.

вазиятда давлатлар инвесторларнинг раҳм - шафқатига таслим бўлишади. Марказий Осиёнинг баъзи давлатлари, хусусан, Қирғизистон ва Тожикистон иқтисодиёти ташқи ёрдамга боғлиқ ва кейинги ўн йиллар давомида бу позицияда қолади. Бу тушунарли, чунки Марказий Осиё давлатлари - чор тузумисиз ва совет тажрибаларисиз ва уларнинг минтақанинг ривожланишига, жумладан, саноатлаштириш, урбанизация, маданий юксалиш ва эркаклар ва аёлларнинг тенглиги эълон қилинганига ижобий таъсирини кўрсатмаса, - ривожланаётган мамлакатларнинг классик намунаси ҳисобланади. Аммо Марказий Осиёдаги катта ҳудудлар қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига ва табиий ресурсларни қазиб олишга асосланган монокультурал иқтисодий тузилмалар сифатида ривожланди - пахтадан урангача - бу модель фақат Совет Иттифоқининг кенг доираси ичида оқилона эди. Аммо баъзи саноатлаштириш Марказий Осиё ландшафтини ўзгартирди, айниқса Қозоғистонда, у ерда ишчи кучининг ярми саноат, қурилиш, савдо ёки алоқа соҳасида ишлайди.

Хитой ўзининг халқаро муносабатларида маълум принципларга асосланган прагматик сиёсий йўлни тутади: бошқа мамлакатларнинг ички ишларига аралашмаслик, фойдали иқтисодий ҳамкорликни ривожлантириш ва ўз обрўсини яхшилаш каби. Хитой ўзининг халқаро сиёсатида учта ёвузлик - терроризм, экстремизм ва сепаратизм билан курашмоқда ва бутун дунё «Ягона Хитой» концепциясини қабул қилишига интилмоқда. Бу йўналишдан сўнг, Хитой янги шериклар билан ҳамкорлик қилиш имкониятини кўриб чиқаётганда олд шартлар қўймайди. Кўриниб турибдики, Хитой инсон ҳуқуқларига риоя қилишни талаб қилмайди, чунки унинг ўзи бу шартга жавоб бермайди. Бу Пекинга ҳамкорлик учун сиёсий шартлар қўйганлардан устунлик беради. Бу позиция Марказий Осиё мамлакатларига мос келади, чунки бундай ёндашув мутлақо мақбул, чунки «режимларнинг тасодифийлиги» Хитойни табиий шеригига айлантиради ва ҳеч қандай муросага муҳтож эмас.

Хитой иккита фактдан фойда кўради: 1. Юқори даражадаги сиёсий барқарорлик ҳокимиятдаги одамлар билан узоқ муддатли алоқаларни ўрнатишга ёрдам берди.

2. Ҳокимиятни бир неча кишилар қўлида марказлаштириш (айрим ҳолларда бир кишининг қўлида). Хитой бундан фойда кўради, чунки унинг кўп сармоялари давлат компаниялари томонидан таъминланади ва нодавлат фирмалар Хитойнинг ўта кучли давлат аппарати олдида қолиб кетиши мумкин.

Хитой каби буюк давлатлар одатда ўз шериклари билан икки томонлама муносабатларни афзал кўришади, чунки бу ҳолда уларнинг устунлиги янада муҳимроқ ва равшанроқ бўлади. Сўнгги йигирма йил ичида буюк давлатлар ҳукуматлараро ташкилотларга устунлик беришди, улар ҳукмронлик қилиши ёки роль ўйнаши мумкин эди, бу уларнинг дунёдаги ҳақиқий таъсир даражасидан ошиб кетади. Хитойнинг буюк давлат сифатида тез суръатлар билан ўсиб бораётгани минтақавий ҳукуматлараро тузилмани талаб қилмайди. Шунга қарамай, у минтақавий (Евросиё) халқаро ташкилотида қатнашади, унга Марказий Осиёнинг бешта давлатидан тўрттаси аъзо, бешинчиси (Туркменистон) доимий меҳмон. Бироқ, давлатларнинг ҳукуматлараро тузилмаларда бирлашиши ҳокимият ва таъсир муносабатларини тубдан ўзгартирмайди. ШХТни деярли чорак аср олдин беш давлат яратган. Яқин вақтгача унинг олти аъзосининг роллари аниқ белгилаб берилганди, бунда Хитой ва Россия устунлик қилади. 2017 йилда Ҳиндистон ва Покистон қўшилгандан сўнг, Деҳлининг геосиёсий аҳамияти туфайли вазият аста -секин ёмонлашади. Гарчи ташкилотнинг биринчи ўн йиллигидаги роли кўпинча бўрттириб кўрсатилган бўлсада ва у Америкага қарши иттифоқнинг пойдеворини қўяди деган тахминлар бўлсада, у барибир ўз аъзолари манфаатларига хизмат қилади. Иккита янги аъзо қўшилди, дастлабки аъзолардан ҳеч бири ташкилотдан чиқмади, кузатувчилар ва мулоқот бўйича шериклар сони ортиб бормоқда.

ШХТ доирасидаги учрашувлар Марказий Осиё давлатлари раҳбарлари учун муҳим аҳамиятга эга, чунки улар Хитой ва Россиядаги ҳамкасблари билан икки томонлама мулоқот қилиш имкониятини беради. ШХТнинг Марказий Осиёдаги аъзолари учун кўп томонлама ҳамкорликнинг ҳақиқати шундаки, бу

ташкилот йирик давлатлар раҳбарлари билан икки томонлама форматда музокаралар ўтказиш имкониятини беради.

Хулоса қилиб айтганда, Марказий Осиё мамлакатлари глобаллашувга муқобил ривожланиш йўллари ҳақида бош қотириши, яъни минтақанинг ўзига кўпроқ эътибор қаратиши, Хитойга боғлиқликни камайтириб, ташқи иқтисодий алоқаларни ранг-баранглаштириши лозим бўлади. Бошқа тарафдан олиб қараганда, океандан узилиб қолган минтақа учун муқобил йўллар унчалик кўп эмаслигини ҳисобга олиб, минтақавий ва Евроосиё савдо-сотиғи имкониятларини қайта кўриб чиқиш зарур бўлади.

ХАЛҚАРО РЕЙТИНГДА ЮРТИМИЗНИ ЎРНИНИ МУСТАҲКАМЛАШДА БОЖХОНА ОРГАНЛАРИНИНГ ЎРНИ

*Давлат божхона кўмитаси Божхона институти
ўқитувчиси Саломов Сарвар Ташиўлатович*

Ўзбекистонда олиб борилаётган узоқ истиқболни кўзловчи прагматик сиёсат натижасида, қисқа давр мобайнида мамлакатимизнинг халқаро майдондаги обрў-эътибори анча мустаҳкамланди. Дадил ислохотлар, креатив ёндашувлар, кескин қарорлар ва шиддатли одимлар туфайли Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятининг эътирофига сазовор бўлмоқда. Хорижий давлатлар билан ўзаро манфаатли алоқаларимиз кенгайиб, юртимизнинг дунё миқёсидаги ижобий имижига шаклланди.

Давлатимиз раҳбарининг ўтган йил охирида Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномасида ҳам ташқи савдо борасида эришилган ютуқлар таъкидланиб, бу борада галдаги вазифалар сифатида дунё ҳамжамиятида Ўзбекистонга бўлган қизиқишни ошириш, унинг халқаро майдондаги нуфузини янада мустаҳкамлаш масаласига алоҳида урғу берилди.

Сўнгги йилларда инвесторларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва хорижий инвестицияларни фаол жалб қилиш, корпоратив бошқарувни ривожлантириш, тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқларини кафолатлашни кучайтириш, бизнес юритиш учун қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш мақсадида